RECENZE

MARTIN PELC, *Na football! Fotbalové diváctví a fanouškovská kultura v českých zemích do roku 1939*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2022, 382 s.

Dnes je fotbal nejoblíbenější sport na světě. Není proto divu, že se fanouškům nabízí možnost zhlédnout nepřeberné množství filmů s touto problematikou či si zakoupit dresy hráčů z celého světa. Mimo to je na knižních pultech velký výběr fotbalové literatury, přičemž se můžeme například setkat jak s knihami pro děti, tak s biografiemi slavných a úspěšných fotbalistů či knihami o světové fotbalové historii.

Vše odkazuje na světově rozvinutou fanouškovskou kulturu, která stále ochotně přijímá každou novou informaci o oblíbených hráčích či klubech. Možná trochu paradoxně se ale většinou v knihách téměř nedozvíme o tom, jak se tato fanouškovská kultura vlastně vytvářela. Právě to se rozhodl změnit historik Martin Pelc prostřednictvím své nové knihy, ve které se zaměřuje na fotbalové diváctví a fanouškovskou kulturu v českých zemích do roku 1939.

Autor se zde mohl opřít především o zahraniční literaturu, ve které nachází i metodologickou inspiraci. Částečně také navazuje na svůj dřívější výzkum o dějinách sportu, který shrnul ve své zajímavé knize *Sport a česká společnost. Osobnosti – Instituce – Reflexe*.[1] Nutno podotknout, že autor zvolil velmi vhodné téma, neboť fotbal byl sportem, u něhož se v českých zemích před druhou světovou válkou velmi výrazně rozvinula fanouškovská kultura a těšil se mimořádné oblibě. Již od 90. let 19. století byl v Čechách dokonce nejpopulárnějším sportem.

V úvodní části se Martin Pelc zaměřil na vymezení základních badatelských otázek, výčet metodologických vzorů a celkový nástin dějin fotbalu v českých zemích. Jedním z hlavních problémů, se kterým se autor při svém výzkumu potýkal, byl nedostatek dochovaných vzpomínek fanoušků, na jejichž základě by mohl blíže fanouškovskou kulturu definovat. Současně je nutné zmínit, že ty, které měl k dispozici, ve většině případů pojednávaly o dění na hřišti, přičemž o dění na tribunách se zmiňovaly spíše okrajově. Martin Pelc tak musel pracovat především s vizuálními prameny, novinovými články a dobovou literaturou.

1 MARTIN PELC, *Sport a česká společnost. Osobnosti – Instituce – Reflexe*, Praha 2018.

V dalších částech své práce se zaměřuje na počátky fotbalového diváctví a sociálního profilu fotbalového publika. Fotbal byl ve svých začátcích chápán jako velmi prestižní záležitost, které se účastnily zejména elity. Nebylo tak výjimkou, že jej hráli přímo šlechtici a další významné osobnosti. Se vzrůstající oblibou tohoto sportu se počet diváků i z nižších sociálních vrstev neustále zvyšoval. Brzy tak dosavadní hřiště častokrát začala narážet na svoji nedostatečnou kapacitu. Autor se proto věnuje i vzniku moderních stadionů, které se postupem času staly neoddělitelnou součástí profilu měst a byly navštěvovány až desetitisícovými masami diváků. Dřevěné tribuny na nich byly zpravidla nahrazovány betonovými kvůli hrozbám požárů či propadnutí a využíváno bylo také moderní umělé osvětlení, které umožňovalo konání zápasů i ve večerních hodinách.

Dále autor představuje fotbal jako významný pojící sociální prvek, kdy přízeň ke konkrétnímu týmu dokázala (do určitě míry) spojit různé vrstvy lidí. Pokud se ale zaměříme na rozvržení míst pro diváky, zjistíme, že místa byla poměrně striktně strukturována pro konkrétní společenské vrstvy, které se nakonec na stadionu nemusely ani potkat. Rozhodujícím dělícím prvkem byla především cena lístků, jež určovala více či méně lukrativní místa. Kromě sociální roviny se autor také věnuje otázce struktury publika na základě politických názorů, věku či pohlaví, neboť ani fanouškovství žen nebylo společenským tabu.

S pořádáním fotbalových utkání také souvisela celá řada záležitostí, které museli organizátoři zajistit pro plynulý chod celé akce. Jednou z nich bylo například zajištění prodeje vstupenek, jež dokonce během sledovaného období tvořily hlavní zdroj příjmů klubu. Ty se mohly prodávat jak v předprodeji, tak na místě. Neobvyklé nebyly ani kauzy s jejich paděláním, takže na zápas se někdy dostalo mnohem více diváků, než kolik bylo vůbec vstupenek. Někdy také vstupenky mohli skupovat spekulanti, kteří je se značnými přirážkami prodávali těsně před vypuknutím zápasu.

Při organizaci utkání byla nezbytná i spolupráce s městem, jelikož bylo nutné posílit dopravní síť, aby se předešlo jejímu kolapsu. Samotným zápasům často předcházelo sehrávání exhibičních předzápasů. Návštěvníci si také mohli vychutnat nejrůznější přestávkové programy a využít občerstvení přímo na stadionu. Zápasy byly často doprovázeny hudbou.

V centru autorova zájmu stojí i fanouškovská kultura a její projevy. Zde přichází se zjištěním, že přibližně do přelomu staletí bylo typické „nehlučné publikum“. Navíc nebylo ani běžné, že by fanoušci chodili v klubových barvách nebo hru doprovázeli nějakými akustickými projevy. Právě tato skutečnost se začíná měnit zejména v období první Československé republiky, kdy fanouškovská kultura (zejména po vzoru anglosaských zemí) přejímá všechny atri-

buty, které jsou pro fotbalový zápas charakteristické i dnes. Neobvyklé nebyly ani projevy výtržnictví, jako například házení předmětů či vběhnutí na hřiště. Hřiště se proto například oplocovala a posilovaly se řady pořadatelů, kteří měli dohlížet na hladký průběh utkání. Lze tak hovořit o prvopočátcích fotbalového chuligánství, které mělo někdy i národnostní podtext.

Zajímavý pohled na danou problematiku přináší pojednání o fanouškovství mimo stadion. Během sledovaného období se fanoušci začínají (byť pozvolna) organizovat do různých zájmových skupin, postupně se buduje kult hráčských hvězd a na zápasy se také sází. Fotbalové výsledky a průběhy zápasů jsou zaznamenávány v novinových rubrikách a velmi oblíbenou formou trávení volného času se také stává poslech zápasů u rozhlasových přijímačů. Velkou hlasatelskou hvězdou a sportovním reportérem této doby byl zejména Josef Laufer.

Nedílnou součástí fanouškovství bylo také nakupování různých upomínkových předmětů, jež odkazovaly na důležité zápasy či kluby. Velkým fenoménem začalo být i sběratelství kartiček fotbalistů a jejich podpisů. Fotbalisté sami se také stávali ambasadory různých produktů, které prostřednictvím svého jména a v souvislosti se sportovními výkony propagovali. Důležitost tohoto sportu a fanouškovské kultury se odrazila i ve výtvarném umění či literatuře. Nejvýznamnějším a nejznámějším dílem pojednávajícím o fanouškovství v meziválečném období, bylo bezpochyby dílo Karla Poláčka *Muži v offsidu*, jež bylo během 30. let i zfilmováno. Pro Martina Pelce představovalo taktéž důležitý zdroj informací.

Závěrečná část práce je zaměřena na diskurz o chápání fanouškovství v meziválečném období. Například socialisté a zejména komunisté spatřovali ve fotbale aktivitu, která proletariát odvádí od skutečných sociálních problémů. Kritiky se také fotbal dočkal od části katolické církve, a to zejména v ohledu výrazného vzývání hráčů a klubů, jakožto novodobých kultů.

Hlavní pozornost autor přirozeně věnoval fanouškovské základně pražských klubů, jako byla například Sparta, Slavia, DFC či Viktoria Žižkov. Do výkladu mnohdy zařazuje i příklady z dalších oblastí fotbalu, například nižších soutěží, díky čemuž vhodně dotváří celkový obraz. Zajímavé jsou také přímé citace z tehdejších pramenů, včetně literárních prací.

Danou problematiku Martin Pelc zpracoval na základě studia širokého portfolia pramenů a literatury. Je nutné ocenit autorův podrobný a pečlivý výzkum, ve kterém se pokusil využít maximum informací a zasadit je do širšího kontextu. Text je doslova nabitý velmi detailními informacemi, a představuje tak cenný zdroj poznatků o dané problematice. Na druhou stranu právě tato skutečnost činí knihu nepříliš snadnou pro souvislé čtení, přestože autor píše srozumitelným jazykem. Domnívám se, že do některých částí předkládaného

textu mohlo být včleněno více vlastních komentářů či hodnocení, které by pomohly faktografický výklad odlehčit.

Knihu Martina Pelce lze celkově hodnotit jako velmi přínosné dílo, zdroj vyčerpávajících informací k danému tématu, jež vychází z pečlivého a erudovaného výzkumu, založeného na obdivuhodném množství zdrojů. Samotné zaměření knihy, jež pozornost čtenáře přesouvá z hrací plochy směrem na tribuny, je velmi inovativní a můžeme jen doufat, že podnítí i další výzkumy. Díky zvolené tematice (a to i přes svůj popisnější charakter) má potenciál oslovit i širší veřejnost a stát se „povinnou výbavou" každého fotbalového fanouška. Ocenění si zaslouží i obrazové přílohy, které velmi vhodně doplňují předložený výklad.

Libor Denk
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
DOI: https://doi.org/10.54681/c.2024.2.6